

Döden kan hjälpa oss att leva

Om vi vågade tänka mera på döden skulle vi bli bättre på att njuta av livet.

Det menar Gillis Edman som är begravningsentreprenör.

– Ibland brukar jag ge människor rådet att "låtsas dö".

Att tänka igenom sin egen död kan vara stärkande och hjälpa oss att leva här och nu.

■ Molnen ligger lågt över Sahlgrenskas sjukhusområde denna gråkalla höstdag. Inne i ett av bårhusets rum för avsked står en öppen kista med en äldre man som dött dagen innan.

Ovanför välver sig det runda, vita taket. Begravningsentreprenör Gillis Edman går runt och tänder levande ljus och förbereder sig för de anhörigas ankomst.

– Döden är rättvis och orättvis på en och samma gång, säger Gillis när vi några timmar senare träffas på hans kontor. Utanför på Skånegatan slamrar en spårvagn förbi på väg mot Guldheden.

– Det rättvisa med döden är att det är det enda som vi med absolut säkerhet kan veta om vårt liv: att vi ska dö. Men döden är djupt orättvis i den meningen att den drabbar oss med så många olika ansikten.

Gillis första egna möte med döden var när hans far Paul dog plötsligt en februaridag 1969.

– Pappa fick en hjärtinfarkt när vi var i Rättvik på sportlov. Vi hade varit ute och åkt spark och när vi kom in i stugan blev han dålig. En halvtimme senare var han död. Jag var tolv år och kunde inget göra. Det var en fruktansvärd upplevelse och därför förvånas jag ibland över att jag har det yrke jag har.

I TONÅREN FUNDERADE GILLIS på att bli pastor som sin far. Men han tvekade – och säger med ett skratt att han nog därigenom "besparade kyrkan ytterligare problem".

– Nej, allvarligt talat var jag inte läsmogen. Jag var ung och rastlös. Jag ville se mig omkring i världen och började spara till en USA-resa, vilket var ovanligt då i början av sjuttioalet.

För att få pengar till resan började han jobba extra på en begravningsbyrå, först som bärare men sedan med andra uppgifter. Han kommer mycket väl ihåg första gången han fick ta hand om en död människa.

– Det var en man med en stor och kraftig kropp, som skulle få plats i en kista som jag tyckte verkade alldeles för liten. Men det kändes inte konstigt eller otäckt. Jag tror att jag redan då greps av den rituella handlingens betydelse.

EN RITUELL HANDLING är "när handen gör vad hjärtat begär" förklarar Gillis.

– Vi har alla ett behov av att spegla oss för att se och förstå oss själva. Därför går vi på teater eller bio. Och därför behöver vi riter som bär i livets svåra ögonblick.

– En bra rit är en form av gestalning där vi får möta vårt innersta. Begravningsakten kan vara en sådan. Men också att under några korta ögonblick få delta i tvättningen och påklädningen av en älskad anhörig kan vara en rituell handling. Vi får sörja med både ögon och händer: känna, se och uppleva.

I dag har Gillis Edman jobbat närmare trettio år som begravningsentreprenör. Sedan början av åttiotalet driver han en egen begravningsbyrå tillsammans med hustrun Lisbeth.

– Jag brukar säga att det här är ett lågavkastande, men mycket tryggt företagande, säger Gillis. Varje år dör omkring fem tusen människor i Göteborg och vi har hand om ungefär en femtedel av alla begravningar. Det innebär ett tjugotal per vecka i genomsnitt.

EDMANS BEGRAVNINGSBYRÅ har i dag arton anställda. I Göteborg arbetar totalt cirka hundra personer i branschen.

Begravningsbyråerna i hela landet samarbetar i ett branschförbund som bland annat ordnar kurser och utbildningar. Men Gillis skulle gärna se en mer kvalificerad utbildning i samhällets regi.

– I dag är det till stor del ett inre lärande på egen hand. Men vi rör vid så känsliga trådar i människors liv, så det finns all anledning att samhället tar ett ansvar. Jag tycker vi skulle ha en utbildning på högskolenivå som man har i bland annat USA och Australien.

– Där auktoriseras också begravningsbyrå-ernas anställda av samhället. Som det är i dag auktoriserar vi oss själva inom branschen, men jag skulle gärna se att det gjordes av till exempel länsstyrelsen.

GILLIS EDMAN ÖNSKAR också mer samarbete mellan begravningsbranschen, kyrkan och sjukvården. Till exempel genom att man deltar i varandras utbildningar. Själv föreläser han ofta om sina erfarenheter för sjukvårdspersonal, på skolor och i konfirmandgrupper.

Han har också nyligen kommit ut med boken "Sorgen är kärlekens pris". Den beskriver han som "ett periodiskt bokslut" över sina snart tre decennier som begravningsentreprenör.

– Att skriva boken var en kraftfull inre resa. I alla människovårdande yrken finns två vägar att gå: att låta sig beröras eller stänga av och bli kall. Båda kan fungera. Men jag föredrar att känna med de människor jag möter. Empati och professionalism måste gå hand i hand.

I DE FLESTA ANDRA yrken där man möter människor i kris har man handledning för att

bearbeta svåra situationer och upplevelser. Något sådant finns inte i begravningsbranschen trots att mötet med döden i alla dess former borde göra detta självklart.

– Jag tror att vi behöver mer handledning än vi själva förstår. Men detta har länge varit ett mansdominerat yrke och man har nog inte tyckt att karlar behöver prata om sina känslor. Nu har vi fått in fler kvinnor och då ändras attityderna.

Gillis tycker sig också ha märkt att människors behov av att anförtra sig åt honom som begravningsentreprenör har ökat på senare år.

– Till viss del kan det bero på att jag blivit äldre och klokare. Men förmodligen beror det också på att kyrkan tappar mark. Att prata med en präst är inte naturligt för alla i dag, att prata med mig kanske känns mindre dramatiskt.

I takt med att tiden och världen förändras ställs Gillis och hans kollegor inför nya utmaningar. Dagens många olika och komplicerade familjesituationer gör den juridiska sidan av döden allt svårare att hantera för många.

– Förr kunde man lägga ovänskap åt sidan inför en begravning och sörja tillsammans sida vid sida. Men i dag ser jag tyvärr många exempel på ett hårdare klimat, till exempel anhöriga som inte kan stå med i samma dödsannons eller sitta i samma bänk i kyrkan.

FÖR HUNDRA ÅR SEDAN var det vanligt att man dog hemma. I dag dör de flesta människor på sjukhus. Men att döden skulle förnekas och göras mera osynlig nu än tidigare vill inte Gillis hålla med om.

– Visst var det vanligare att man såg en död människa förr. Och visst kan man säga att döden institutionaliserades under femtio- och sextioalet; tanken på vår dödlighet passade väl inte riktigt ihop med den tidens honnörsord tillväxt och välfärd. Men jag ser i dag många tecken på en öppnare attityd.

Som ett exempel nämner Gillis tv-serien "Six feet under".

"Det rättvisa med döden är att det är det enda som vi med absolut säkerhet kan veta om livet: att vi ska dö."

– Jag tror inte den hade varit möjlig för tjugofem år sedan. Det som är bra med den är att döden inte dramatiseras som i många filmer eller tv-spel. För döden är ju sällan särskilt dramatisk; de flesta människor dör stilla och lugnt.

ETT ANNAT EXEMPEL PÅ en större öppenhet inför döden är att avskedet blivit allt viktigare; fler och fler vill se sina döda. I dagens mångkulturella samhälle har det också blivit vanligare att kistan får stå öppen under begravningsakten.

– Att se och känna på den döde är en viktig del i sorgprocessen. Om fler sinnen får vara med stärks medvetenheten om att det som hänt faktiskt har hänt. Och vi kan sörja och börja omorientera oss.

Själv har Gillis Edman en kristen tro med sig sedan barndomen och han är frikyrkligt aktiv, bland annat som ordförande i Räddningsmissionen. Men han vill ändå hålla en viss distans

till dem som trosvisst påstår sig veta vad som väntar oss efter döden.

– Tyvärr har många kristna varit så upptagna med att fantisera om livet efter döden att de glömt bort att det finns ett liv före.

LARS NETTERFORS

lars@netterfors.se

GILLIS EDMAN

Yrke: Begravningsentreprenör

Ålder: 49 år

Bor: Lägenhet i Lorensberg och sommarhus i Frillesås

Familj: Hustrun Lisbeth, barnen Ellinor och Simon, mamma Siri

Intressen: Stilla stunder på landet, möten och människor

• Publicerad i **Göteborgs-Posten** 6 november 2005.